

نگاهی به برنامه ملی تحقیقات کشور

اشاره

۱- براساس تبصره ۸۸ قانون برنامه دوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران برای دستیابی به اهداف تحقیقاتی کشور، سهم هزینه‌های تحقیقاتی در پایان برنامه دوم (۱۳۷۸) برابر ۱/۵ درصد تولید ناخالص داخلی تعیین شده که نیمی از آن باید توسط اعتبارات دولتی تأمین شود.

۲- هیأت وزیران در آیین نامه اجرایی تبصره ۸۸ (مصوب ۷۴/۷/۳۰) نحوه رشد اعتبارات تحقیقات دولتی را تا پایان برنامه دوم معین کرده که مطابق آن، درصد اعتبارات تحقیقات نسبت به تولید ناخالص داخلی در سال ۷۵ و سال ۷۶ به ترتیب ۰/۵۱ و ۰/۵۸ درصد تعیین شده است.

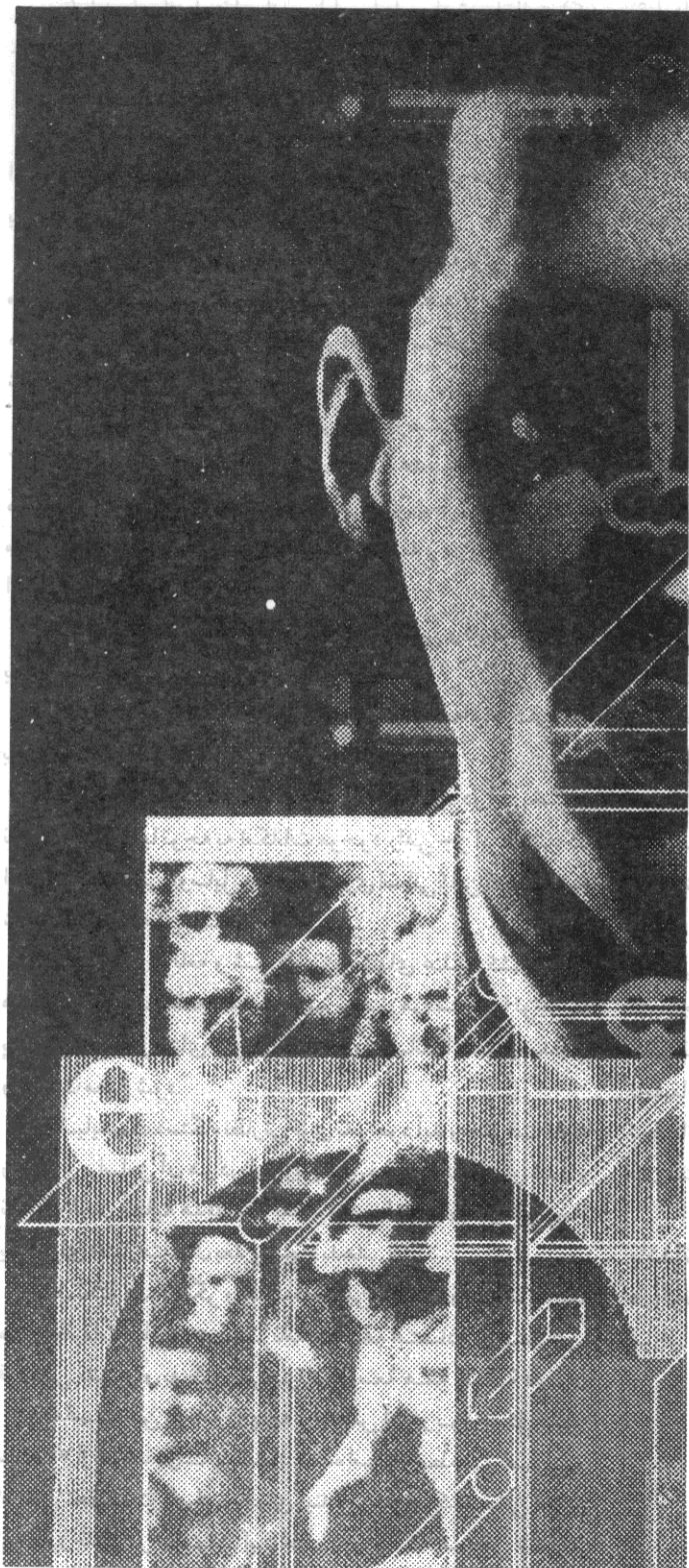
۳- تولید ناخالص داخلی کشور در سال ۷۴ طبق اعلام بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران و تأیید سازمان برنامه و بودجه برابر ۱۸۶۱۷۵ میلیارد ریال بوده است که به قیمت جاری با رشد پیش‌بینی شده در برنامه پنجساله دوم در سال ۷۵ و ۷۶ به ترتیب ۲۱۸۵۰۳ و ۲۵۶۹۲۵ میلیارد ریال خواهد شد.

۴- سهم دولت در اعتبارات تحقیقاتی بر اساس ۰/۵۸ درصد تولید ناخالص داخلی، در سال ۱۳۷۶ برابر ۱۴۹۰ میلیارد ریال می‌شود.

۵- اعتبارات مصوب دولت در تحقیقات (مستقیم و غیر مستقیم) در سال ۱۳۷۵ برابر ۸۲۶ میلیارد ریال است که در بخشنامه بودجه سال ۱۳۷۶ کل کشور با رشد حدود ۹ درصد برای سال ۱۳۷۶ منظور شده است (حدود ۹۰۰ میلیارد ریال خواهد بود).

۶- در سال جاری شورای پژوهش‌های علمی کشور اقدام به تدوین «برنامه ملی تحقیقات کشور» کرده است که از ابتدای سال ۷۶ به اجرا گذارده خواهد شد. هدف اصلی برنامه ملی تحقیقات کشور نزدیکتر ساختن برنامه‌های تحقیقات با اهداف برنامه پنجساله دوم و استراتژی توسعه کشور است. با توجه به رهنمودهای مقام معظم رهبری و ریاست جمهوری در خصوص برنامه‌ریزی برای اقتصاد بدون اتکای به درآمد نفت و نقش محوری که تحقیقات در این زمینه باید به عهده بگیرد، همزمانی تدوین «برنامه ملی تحقیقات کشور»، «اقتصاد بدون اتکای به نفت» و «رشد اعتبارات تحقیقات» نقطه عطفی را پدید آورده است که می‌تواند برای برنامه ملی توسعه کشور سرنوشت ساز باشد.

۷- با توجه به اهمیت موضوع، کمیسیون خاص شورای پژوهش‌های علمی کشور پیشنهاد کرد که مابه‌التفاوت اعتبارات تحقیقات دولتی در سال ۱۳۷۶ (۵۹۰ میلیارد ریال از ۱۴۹۰

■ در سال جاری شورای پژوهش‌های علمی کشور اقدام به تدوین «برنامه ملی تحقیقات کشور» کرده است که از ابتدای سال ۷۶ به اجرا گذارده خواهد شد.
هدف اصلی برنامه ملی تحقیقات کشور نزدیکتر ساختن برنامه‌های تحقیقات با اهداف برنامه پنجساله دوم و استراتژی توسعه کشور است.

سال، ۷۰ تا ۸۰ درصد کل برنامه‌های تحقیقات را دربرگیرد. برنامه ملی تحقیقات کشور، نباید وارد جزئیات فعالیتها شود و باید به صورتی عمل شود که آزادی عمل محققان و خلاقیت آنان کاملاً به کار گرفته شود.

زمینه‌ها و محورهای فعالیت تحقیقاتی

زمینه‌ها و محورهای زیر از کتاب اولویت‌های تحقیقاتی و برنامه‌های مهم کشور به عنوان نمونه انتخاب شده‌اند:

- ۱- آب
 - ۱-۱- صرفه جویی در مصرف آب (شرب، صنعت، کشاورزی)؛
 - ۲-۱- بازیابی فاضلاب و استفاده مجدد؛
 - ۳-۱- اقتصاد آب؛
 - ۴-۱- مدیریت منابع آب (سدها، منابع آبهای زیرزمینی، مهار سیلابها، بهره‌برداری منابع آب همراه باریسک)؛
 - ۵-۱- جلوگیری از آلودگی منابع آب؛
 - ۶- تغییرات اقلیم و تأثیر بر روی منابع آب.

۲- مسکن

- ۱-۲- کوچک کردن مسکن؛
- ۲-۲- تکنولوژی ساخت (سبک کردن ساختمان، مقاوم در برابر زلزله)؛
- ۳-۲- استاندارد ساختن اجرای ساختمان؛
- ۴-۲- مصالح نو و اجزای ساختمان؛
- ۵-۲- نگهداری ساختمان.

۳- انرژی

- ۱-۳- کاهش مصرف سرنانه انرژی و بهبود بهره‌وری؛
- ۲-۳- فرآورده‌های تبدیلی در نفت و گاز؛
- ۳-۳- اقتصاد و انرژی؛
- ۴-۳- ایران، انرژی و منطقه؛
- ۵-۳- منابع انرژی غیر نفتی در کشور (زغال‌سنگ، انرژی خورشیدی، زمین گرمایی، باد، امی، بیوگاز)؛
- ۶- صرفه‌جویی در انرژی: صنعت و تولیدات صنعتی، سیستم حمل و نقل، کشاورزی، تنظیم برنامه کاری اصناف، معادن؛
- ۷-۳- انرژی و محیط زیست؛

میلیارد ریال) در ۱۰ ردیف تحت عنوانهای برنامه ملی تحقیقات آب، اطلاع‌رسانی، انرژی، پزشکی، صنعت، علوم انسانی، علوم پایه، کشاورزی، زلزله و محیط زیست در نظر گرفته شود. این اعتبارات به همراه درصدی از اعتبارات مراکز تحقیقاتی که دارای طرح هماهنگ با برنامه ملی تحقیقات باشند برای اجرای برنامه‌های ملی تحقیقات کشور به کار گرفته خواهد شد.

معرفی برنامه ملی تحقیقات

کمیسیونهای شورای پژوهش‌های علمی کشور با بهره‌گیری از رهنمودهای مقام معظم رهبری در مورد برنامه پنجساله دوم، فقرزدایی و اقتصاد بدون اتکای به نفت، گزارش اولویت‌های تحقیقاتی کشور، برنامه پنجساله دوم جمهوری اسلامی ایران، بخشنامه بودجه سال ۱۳۷۶ کل کشور، مصوبات شورای عالی بررسی و اصلاح الگوی مصرف، اصول سیاست‌های استراتژی توسعه کشور (طرح در دست مطالعه در شورای پژوهش‌های علمی کشور)، استراتژی ملی توسعه پایدار (طرح در دست بررسی در کمیته ملی توسعه پایدار - شورای عالی حفاظت محیط زیست)، اولویت‌های تحقیقاتی سازمانها و وزارتخانه‌های تولیدی و خدماتی کشور، رهنمودهای ارائه شده توسط مسؤولان برای ایران ۱۴۰۰ و مباحث کمیسیونهای تخصصی شورا، اقدام به تدوین تعدادی زمینه در هر عنوان کرده است. معرفی هر یک از زمینه‌ها در پنج بخش خواهد بود:

- ۱- علل اهمیت زمینه انتخاب شده در کشور؛
- ۲- ارتباط زمینه انتخاب شده با استراتژی و برنامه‌های توسعه کشور؛
- ۳- شاخصها و معیارهای مهم برای سنجش زمینه انتخاب شده؛
- ۴- وضعیت فعلی تحقیقات کشور در زمینه انتخاب شده؛
- ۵- اهداف تحقیقات در زمینه انتخاب شده و دستاوردهای احتمالی آن.

برنامه ملی تحقیقات کشور شامل کلیه فعالیتهای تحقیقاتی کشور نبوده و فقط طرحهای اصلی و کلیدی که اهداف میان مدت و بلندمدت (۳ تا ۵ ساله و ۲۰ ساله) را تعقیب می‌نماید، دربرمی‌گیرد. این فعالیتها ممکن است در مرحله شروع کار (ابتدای سال ۷۶)، ۳۰ تا ۴۰ درصد فعالیتهای تحقیقاتی را دربرگیرد (حدود ۵۰۰ میلیارد ریال).

فعالتهای کوتاه مدت تحقیقاتی و تحقیقات توسعه‌ای عمدتاً خارج از برنامه ملی تحقیقات قرار می‌گیرند. برنامه ملی تحقیقات بتدریج با روشن شدن اهداف و تعریف دقیقتر از طرحهای مهم و پروژه‌های جنبی، پوشش بیشتری خواهد گرفت و می‌تواند ظرف ۵

فعالیت‌های کوتاه مدت تحقیقاتی و تحقیقات توسعه‌ای عمدتاً خارج از برنامه ملی تحقیقات
قرار می‌گیرند. برنامه ملی تحقیقات بتدریج با روشن شدن اهداف و تعریف
دقیقتر از طرح‌های مهم و پروژه‌های جنبی، پوشش بیشتری خواهد گرفت و می‌تواند
ظرف ۵ سال، ۷۰ تا ۸۰ درصد کل برنامه‌های تحقیقات را دربرگیرد.

- ۸-۳- مدیریت جامع انرژی.
 ۵-۸- خصوصی سازی، منابع مالی، گستره فعالیتها؛
 ۶-۸- تولید ناخالص داخلی، سرانه، رشد؛
 ۷-۸- ترکیب پایدار درآمد ملی؛
 ۸-۸- تورم، دستمزدها، قدرت خرید، خط فقر، بیکاری؛
 ۹-۸- بانکها؛
 ۱۰-۸- پول ملی، برابری ارز و...؛
 ۱۱-۸- سرمایه‌گذاری در کشور.
- ۴- کشاورزی
 ۱-۴- افزایش تولید در واحد سطح: گندم، برنج و...؛
 ۲-۴- کاهش ضایعات گندم از کاشت تا مصرف؛
 ۳-۴- نان؛
 ۴-۴- اقلام مهم و استراتژیک: روغن، شکر، گندم، برنج، حبوبات؛
 ۵-۴- تولید کشاورزی برای صادرات؛
 ۶-۴- دامپروری و دامداری؛
 ۷-۴- مراتع و بهره‌برداری بهینه؛
 ۸-۴- منابع طبیعی و مسائل آن: جنگلها، دریا؛
 ۹-۴- خاک: استفاده بهینه، کاهش فرسایش و....
- ۹- امنیت ملی
 ۱-۹- امنیت نظامی: اقلام اصلی مورد نیاز کشور، صادرات کالای ویژه؛
 ۲-۹- امنیت مرز نشینی؛
 ۳-۹- پشتوانه مالی و مردمی برای مقابله با فشارهای جهانی.
- ۵- حمل و نقل
 ۱-۵- ایران و ترانزیت: بار و مسافر؛
 ۲-۵- حمل و نقل درون شهری و بین شهری؛
 ۳-۵- شهرسازی مناسب و حمل و نقل؛
 ۴-۵- حمل و نقل و بسته‌بندی (کاهش ضایعات).
- ۶- صنعت و معدن
 ۱-۶- صنایع اصلی و استراتژیک برای مصارف داخلی؛
 ۲-۶- صنایع استراتژیک برای صادرات؛
 ۳-۶- استاندارد و صنعت؛
 ۴-۶- مواد اولیه صنعت؛
 ۵-۶- جایگزینی صادرات مواد اولیه به خارج از طریق صنایع تبدیلی؛
 ۶-۶- معادن استراتژیک (برای مصرف داخل و صادرات)؛
 ۷-۶- صادرات مواد معدنی و صنایع تبدیلی.
- ۷- ارتباطات
 ۱-۷- نظام ارتباطات؛
 ۲-۷- اطلاع‌رسانی.
- ۸- تجارت و بازرگانی
 ۱-۸- صادرات کشاورزی، صنایع غذایی، مواد غذایی ... (راهها و روشها)؛
 ۲-۸- صادرات صنعتی: صنایع با مزیت نسبی، موقعیت منطقه و جهان؛
 ۳-۸- صادرات خدمات مهندسی فنی: توان، راهها، نیازهای منطقه؛
 ۴-۸- اتحادیه‌های منطقه‌ای و تجارت (اگو و...).
- ۱۱- بهداشت، درمان و تأمین اجتماعی
 ۱-۱۱- جمعیت و ترکیب آن؛
 ۲-۱۱- بهداشت: استراتژی ملی برای زنان، کودکان و اقشار ویژه؛
 ۳-۱۱- درمان، استراتژی کلان، بیمه و...؛
 ۴-۱۱- تأمین اجتماعی: نظام پوششی، بیکاری و...؛
 ۵-۱۱- دارو: اقتصاد دارو، تولید، قیمت‌گذاری معتدل، بیمه و نقش حمایتی و داروهای گیاهی.
- ۱۲- آمایش سرزمین و توسعه پایدار
 ۱-۱۲- شهر: مهاجرت، محیط زیست، مدیریت، فرهنگ و...؛
- ۱۰- آموزش و فرهنگ
 ۱-۱۰- استراتژی آموزش عمومی، راهنمایی و متوسطه؛
 ۲-۱۰- استراتژی آموزش مادام‌العمر و بازآموزی؛
 ۳-۱۰- استراتژی آموزش عالی: ارتقای دانش افراد، زمینه‌های نو و...؛
 ۴-۱۰- مردم و کتابخوانی؛
 ۵-۱۰- مردم و مطبوعات؛
 ۶-۱۰- مردم و صداوسیما؛
 ۷-۱۰- مردم و سینما و تئاتر.
 ۸-۱۰- زبان و ادب فارسی (واژه‌گزینی، لهجه‌شناسی، تحقیقات بنیادی در زبان و ادب فارسی)؛
 ۹-۱۰- زنان: اشتغال، آموزش، مشارکت در امور و...؛
 ۱۰-۱۰- جوانان: اشتغال، آموزش، مشارکت در امور، ازدواج و...؛
 ۱۱-۱۰- گردشگری؛
 ۱۲-۱۰- فرهنگ و توسعه.

پس از ارائه برنامه‌های ملی دهگانه، تلفیق و هماهنگ کردن آنها توسط کمیسیون خاص صورت خواهد گرفت.

۲- منابع مالی

برای شروع برنامه ملی تحقیقات در سال ۱۳۷۶ با توجه به برآورد حدود ۲۵۶۹۲۵ میلیارد ریال تولید ناخالص داخلی در آن سال و آیین‌نامه اجرایی تبصره ۸۸ (مصوب ۷۴/۷/۳۰ هیأت وزیران) که سهم اعتبارات دولتی تحقیقات در سال ۱۳۷۶ را برابر ۰/۵۸ درصد تولید ناخالص داخلی تعیین کرده است، اعتبارات تحقیقات دولتی حدود ۱۴۹۰ میلیارد ریال خواهد شد. با توجه به اینکه ردیفهای اعتبارات تحقیقات دولتی در سال ۱۳۷۵ حدود ۸۲۶ میلیارد ریال بوده و با رشد حدود ۹ درصد برای سال ۷۶ پیش‌بینی شده است بنابراین، مجموع ردیفهای اعتبارات تحقیقات دولت حدود ۹۰۰ میلیارد ریال خواهد بود و مابه‌التفاوت اعتبارات یعنی ۵۹۰ میلیارد ریال در «برنامه ملی تحقیقات کشور» قرار خواهد گرفت.

از آنجا که بسیاری از برنامه‌های فعلی تحقیقات کشور نیز همگام با برنامه‌های توسعه کشور است، بنابراین در صورت تمایل مراکز تحقیقاتی و دانشگاهی برای تسریع در آن دسته از برنامه‌های جاری تحقیقاتی که در «برنامه ملی» دارای اولویت هستند ولی کمبود منابع دارند می‌توانند به صورت مشارکتی سرعت بیشتری به فعالیتهای جاری خود بدهند.

۳- شناسایی امکانات و تواناییهای اجرای برنامه ملی تحقیقات کشور

منابع و امکانات موجود برای اجرای برنامه‌های ملی تحقیقات در چهار قسمت به شرح زیر شناسایی خواهند شد:

الف) مراکز تحقیقاتی و دانشگاهی مرتبط با هر زمینه و امکانات و تجهیزات آنها؛

ب) محققان کشور در هر زمینه؛

ج) اطلاعات علمی و تحقیقاتی موجود در کشور در هر زمینه؛

د) عنوانهای اطلاعات علمی و تحقیقاتی موجود در هر زمینه در شبکه‌های اطلاعات علمی بین‌المللی.

برآورد مقدماتی توانایی تولید بخش تحقیقات

در مجموع ۲۵۴۰۰ محقق وجود دارد که شامل ۱۲۶۰۰ نفر دانشجوی کارشناسی ارشد و ۱۴۰۰ نفر دانشجوی دوره دکترا که در حال گذراندن پایان‌نامه هستند نیز می‌شود.

اگر ۱۱۴۰۰ محقق هرکدام یک طرح در سال اجرا کنند؛

اگر ۱۲۶۰۰ دانشجوی کارشناسی ارشد هرکدام ۰/۲ طرح (در

مجموع ۲۵۰۰ طرح) در سال اجرا کنند (هر پنج نفر یک طرح)؛

اگر ۱۴۰۰ دانشجوی دکترا هرکدام ۰/۵ طرح (در مجموع ۷۰۰

طرح) در سال اجرا کنند (هر دو سال یک طرح)؛

در کل ۱۴۶۰۰ طرح در سال قابل اجراست.

اگر حدود ۲۰۰ رقم فوق و سایر توانهای محاسبه نشده محققان نیز

۱۳- سیاست خارجی

۱-۱۳- استراتژی کلان، کشورهای مهم، روابط اقتصادی - سیاسی؛

۲-۱۳- امنیت و سیاست خارجی؛

۳-۱۳- منطقه و سیاست خارجی؛

۴-۱۳- کشورهای اسلامی، مسلمانان و سیاست خارجی؛

۵-۱۳- امنیت نظامی و سیاست خارجی؛

۶-۱۳- تجارت و سیاست.

۱۴- معماری و هنر

۱-۱۴- فرهنگ اسلامی و ملی در معماری جدید: خانه‌سازی،

ساختمانهای دولتی، ابنیه و پلها.

۱۵- زمینه‌های نو

۱-۱۵- بیوتکنولوژی (باتوجه به اخلاق زیستی)؛

۲-۱۵- ارتباطات و اطلاع‌رسانی؛

۳-۱۵- مواد و انرژی.

ساختار برنامه ملی تحقیقات

برنامه ملی تحقیقات کشور شامل شش فصل خواهد بود. تدوین فصولی که اولویت دارند زودتر انجام شده و منتشر می‌شوند و سایر فصول نیز با توجه به نظرهای تخصصی و کارشناسی مدون و قبل از آغاز سال ۱۳۷۶ در دسترس قرار خواهند گرفت. به طوری که گفته شد، برنامه ملی تحقیقات کشور شامل کلیه فعالیتهای تحقیقاتی کشور نبوده بلکه بخشی از فعالیتهای تحقیقاتی را که در قالب «برنامه ملی» تعریف شده‌اند، را در برمی‌گیرد. بدیهی است در سالهای آینده (۷۷ و بعد از آن) بتدریج پوشش برنامه ملی بیشتر شده و با اتمام طرحهای موجود تحقیقاتی، طرحهای جایگزین مرتبط با برنامه ملی تحقیقات و برنامه‌های توسعه کشور انتخاب خواهند شد.

۱- عنوانهای دهگانه برنامه ملی تحقیقات

۱- برنامه ملی تحقیقات آب؛

۲- برنامه ملی تحقیقات اطلاع‌رسانی؛

۳- برنامه ملی تحقیقات انرژی؛

۴- برنامه ملی تحقیقات پزشکی؛

۵- برنامه ملی تحقیقات صنعت؛

۶- برنامه ملی تحقیقات علوم انسانی؛

۷- برنامه ملی تحقیقات علوم پایه؛

۸- برنامه ملی تحقیقات کشاورزی؛

۹- برنامه ملی تحقیقات زلزله؛

۱۰- برنامه ملی تحقیقات محیط‌زیست.

■ با توجه به اینکه هدف نهایی از اجرای برنامه ملی تحقیقات، کمک به برنامه‌های توسعه کشور و ارتقای کمی و کیفی آنهاست، ضروری است نظام ارزیابی برنامه‌های توسعه کشور و میزان استفاده و بهره‌برداری از تحقیقات ملی در آنها مدون و به اجرا گذارده شود.

از فصلهای دهگانه، روشی برای ارائه طرح، بررسی و تصویب، تأمین اعتبار، اجرا و نظارت ارائه خواهد شد. روش ارائه شده، مراکز یا مراکز هماهنگی، مراکز همکار، نظام تصمیم‌گیری، مرجع یا مراجع نظارت و ارزیابی را نیز تعریف خواهد کرد.

در اختیار طرحهای توسعه‌ای و کوتاه مدت قرارگیرد، در مجموع حدود ۵۰۰۰ طرح در سال در «برنامه ملی تحقیقات کشور» قابل برنامه‌ریزی است.

۱-۳- برآورد کلان طرحها

۵- نظام اطلاع‌رسانی و بانک اطلاعات برنامه ملی تحقیقات کشور
به منظور حداکثر بهره‌برداری از منابع کشور برای تحقق برنامه‌های ملی تحقیقات، بانکهای اطلاعاتی اولیه به شرح زیر در نظر گرفته شده است:
۱- نظام کارا و ساده برای دسترسی و تهیه منابع مورد نیاز تحقیقات در هر موضوع؛

۱-۱-۳- در صورتی که ۱۵ زمینه اصلی و به‌طور متوسط ۱۰ زمینه مهم در هر قسمت در نظر گرفته شود جمعاً ۱۵۰ طرح مهم تعریف می‌شود. ۱۵۰ طرح به پروژه‌های متعدد تقسیم خواهد شد که با فرض ۱۰ پروژه برای هر طرح مجموعاً ۱۵۰۰ پروژه در «برنامه ملی تحقیقات کشور» قابل اجرا خواهد بود.

۲- نظام تدوین و ارائه گزارشهای دوره‌ای برای هر یک از طرحهای «برنامه ملی تحقیقات کشور» و چگونگی دسترسی به آنها در بانک ملی تحقیقات؛

۲-۱-۳- با فرض اینکه ۵۰۰ میلیارد ریال در «برنامه ملی تحقیقات» در نظر گرفته شود و ۱۵۰ میلیارد ریال از اعتبارات تحقیقات مربوط به سال ۷۶ نیز در برنامه ملی تحقیقات مشارکت کند، می‌تواند جمعاً ۶۵۰ میلیارد ریال به‌عنوان پشتوانه «برنامه ملی» قلمداد شود. در این حالت به‌طور متوسط برای هر طرح ۲۳۰۰ میلیون ریال می‌توان در نظر گرفت.

۳- نظام جامع کدگذاری طرحها، محققان و سایر عناصر مهم در برنامه ملی تحقیقات کشور.

۶- ارزیابی و پیگیری نتایج تحقیقات

ارزیابی نتایج حاصل از طرحهای تحقیقاتی مربوط به برنامه ملی تحقیقات کشور در سه سطح صورت می‌گیرد:

۲-۳- مراکز تحقیقاتی

۱-۲-۳- مراکز تحقیقاتی وابسته به وزارت فرهنگ و آموزش عالی و دانشگاهها؛

۱-۶- ارزشیابی نتایج هر طرح تحقیقاتی
این گونه ارزشیابی عمده‌تاً توسط شورا یا هیأتی که در مراکز تحقیقاتی وجود دارند انجام خواهد شد و هدف آن کیفیت کار انجام شده و میزان تحقق اهداف تعریف شده در طرح خواهد بود.

۲-۲-۳- مراکز تحقیقاتی وابسته به وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی و دانشگاههای علوم پزشکی؛
۳-۲-۳- مراکز تحقیقاتی وابسته به وزارتخانه‌های فعال در امر تحقیقات؛
۴-۲-۳- مراکز تحقیقاتی غیردولتی.

۲-۶- ارزیابی هریک از زمینه‌های تحقیقاتی در فصول دهگانه برنامه ملی تحقیقات

۳-۳- مراکز دانشگاهی

به منظور ارزیابی و درک واقعی از میزان صحت برنامه‌های مدون شده برای هر یک از زمینه‌ها، مجموعه طرحهای هر زمینه (برای مثال کلیه نتایج حاصله در طرحهایی که برای صرفه‌جویی آب انجام شده است) توسط هیأت مستقل تحقیقاتی مورد بررسی قرار گرفته و جمع‌بندی در مورد چگونگی ادامه آن ارائه می‌شود.

۱-۳-۳- مراکز دانشگاهی با فعالیت تحقیقاتی مهم در وزارت فرهنگ و آموزش عالی؛
۲-۳-۳- مراکز دانشگاهی با فعالیتهای مهم تحقیقاتی در وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی؛
۳-۳-۳- مراکز دانشگاهی با فعالیتهای مهم تحقیقاتی در سایر وزارتخانه‌ها؛

۳-۶- ارزیابی میزان به کارگیری نتایج حاصل از برنامه ملی تحقیقات در برنامه توسعه کشور

۴-۳-۳- مراکز دانشگاهی غیردولتی با فعالیت مهم تحقیقاتی.

با توجه به اینکه هدف نهایی از اجرای برنامه ملی تحقیقات، کمک به برنامه‌های توسعه کشور و ارتقای کمی و کیفی آنهاست، ضروری است نظام ارزیابی برنامه‌های توسعه کشور و میزان استفاده و بهره‌برداری از تحقیقات ملی در آنها مدون و به اجرا گذارده شود.

۴-۳- سایر مراکز فعال در امر تحقیقات

۴- چگونگی هدایت برنامه‌های ملی تحقیقات کشور
با توجه به ماهیت و چگونگی ساختارهای اجرایی و علمی در هریک